

2. Киба, Л. М. Передумови створення методики з розрахунку нормативів товарних запасів [Текст] / Л. М. Киба // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 5. – С. 159–168.

3. Круглова, Е. А. Оперативное управление товарными запасами на предприятиях торговли [Текст] / Е. А. Круглова // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. – 2001. – № 34. – С. 246–250.

Отримано 15.09.2009. ХДУХТ, Харків.

© Н.М. Гаркуша, Н.Б. Кащена, О.В. Цуканова, 2009.

УДК 658.14/.17:681.5.033.23

Т.О. Сідорова, канд. екон. наук.

Н.Б. Кащена, канд. екон. наук

Г.Г. Лисак, доц.

ДИАГНОСТИКА ФИНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ НА ПІДСТАВІ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ ЇХ ФИНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Обґрунтовано доцільність застосування інтегральної оцінки фінансово-економічного потенціалу підприємств торгівлі для діагностики їх фінансового стану і розроблено економіко-математичну модель, яка дозволяє визначити фінансове положення підприємства та його розвиток.

Обоснована целесообразность применения интегральной оценки финансово-экономического потенциала предприятий торговли для диагностики их финансового состояния и разработана экономико-математическая модель, которая позволяет определить финансовое положение предприятия и его развитие.

Expedience of applying integral estimation of financial and economic potential of retail enterprises for diagnostics of their financial state is grounded and mathematical model which allows define financial position of the enterprise and its development is developed.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Вирішення питань із забезпечення стійкого розвитку підприємств торгівлі вимагає постійного коригування методів фінансового управління на основі відповідного інструментарію, який допоміг би створити на підприємстві таку інформаційну структуру, яка б дозволяла вирішувати базові проблеми його стійкого розвитку не тільки в сьогоденні, але і в майбутньому. Важлива роль у вирішенні цих завдань відводиться діагностиці фінансового стану підприємства на підставі інтегральної оцінки їх фінансово-економічного потенціалу. Вона повинна не тільки забезпечу-

вати управління необхідною інформацією про поточне фінансове положення, але і визначати несприятливі тенденції внутрішнього розвитку підприємства і умов зовнішнього середовища його функціонування, встановлювати «діагноз» і розробляти способи і рекомендації з їх ідентифікації з урахуванням галузевої специфіки і сучасних методів дослідження економічних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення літературних джерел за даною проблемою показало, що в закордонній фінансовій науці та практиці даному напрямку дослідження приділяється значна увага. Найбільш відомими є праці таких учених як Аренс А., Бенке Р.А., Рейлі Р., Майєрс С., Бригхем Е., Ван Хорн Дж., Холт Н., Уилсон П., Фолк Р., Уолл А., Блісс Дж., Альтман Е., Тафлер Р., Тішоу Г., Міллер М., Каплан Р., Бренан М., Еддоус М., Стенсфілд Р., Хелферт Е. та ін. У працях відзначених авторів обгрунтоване місце оцінки фінансового стану і його діагностики в управлінні підприємством, показники що характеризують фінансово-економічний потенціал, способи і форми управління фінансовими ресурсами підприємства за різних умов, тощо.

Усе більша увага даній проблемі приділяється і вітчизняними економістами. Особливо цікаві роботи таких учених економістів, як О.Д. Заруба, В.М. Федосова, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Т.В. Головка, А.В. Чупис, В.О. Мец, В.В. Іванієнко, Ю.С. Цал-Цалко, Л.Т. Гіляровська, О.О. Вехерова, М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька, О.В. Яріш, Л.А. Костирко, М.Г. Чумаченко, Л.А. Омелянович, В.П. Вишневський, А.Е. Воронкова, І.Р. Бузько, А.Л. Голубенко, А.О. Азарова, О.А. Сметанюк., О.Ю. Клементьєва і ряду інших.

Не дивлячись на значний інтерес до теорії діагностики з боку учених, слід зазначити, що до цих пір вони не охоплюють всієї сукупності складних проблем, які виникли в нових умовах ринкових трансформацій форм і методів господарювання. У цих дослідженнях, в основному, розглядаються методичні підходи до експрес-діагностики і комплексної діагностики за окремими функціональними напрямками, а саме: конкурентоспроможність, виробничий потенціал, фінансовий стан, фінансова стійкість, платоспроможність, ефективність господарювання. У той же час через багатоаспектність і наукову дискусійність даної проблеми розробці методичних положень з діагностики потенціалу фінансово-економічного стану не приділено достатньої уваги, а існуючі методичні підходи вимагають вдосконалення. До завдань, що вимагають першочергового рішення, слід віднести формування організаційно-методичного механізму діагностики фінансово-економічного

потенціалу та вибір альтернатив фінансово стійкого розвитку підприємства на майбутнє. Безперечно значущість методичних підходів до оцінки фінансово-економічного потенціалу підприємства і розробки рекомендацій з прогнозування і поліпшення фінансового стану торговельних підприємств обумовлюють актуальність і цільову спрямованість дослідження.

Мета та завдання статті. Метою статті є дослідження теоретичних і методичних основ діагностики фінансово-економічного потенціалу підприємства і розробка економіко-математичної моделі, яка дозволяє визначити фінансовий стан підприємства та його розвиток.

Відповідно до мети, завданнями наукового дослідження є:

- з'ясування теоретичних основ діагностики фінансового стану підприємств торгівлі;
- характеристика етапів проведення інтегральної оцінки фінансового стану торгового підприємства;
- інтегральна оцінка фінансово-економічного потенціалу підприємства із застосуванням економіко-математичних методів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діючий механізм фінансового управління є недостатньо ефективним і не має належної науково-методичної основи. У ньому відсутній аналітичний базис оцінки потенціалу фінансово-економічної стійкості та вибору стратегії з урахуванням нових пріоритетів стійкого розвитку. Для вирішення вказаних вище проблем важливе значення має діагностика фінансово-економічного потенціалу підприємства, яку можливо розглядати як інструмент, за допомогою якого визначаються оптимальні фінансові пропорції стійкого розвитку у майбутньому.

У сучасних умовах значущість діагностики фінансового стану підприємства підвищується. Це пов'язано з тим, що фінансовий стан є комплексною характеристикою, яка відображає безперервність підприємницької діяльності і її результативність.

Проте необхідно відзначити, що низка аспектів з даної проблематики залишається недостатньо дослідженою, зокрема: не визначено принципи діагностики фінансово-економічного потенціалу підприємства; немає чіткого визначення структурних елементів і процедур діагностики фінансово-економічного потенціалу підприємства; не приділено достатньої уваги розробці механізму організаційно-методичного забезпечення діагностики під час вибору фінансової стратегії стійкого розвитку підприємства, тощо.

На нашу думку, методологічні положення діагностики потенціалу фінансово-економічної стійкості мають будуватися на базі системного підходу. Системний підхід базується на принципах системного

дослідження і конструювання економічних об'єктів методом дедукції. Отже, відповідно до цього підходу дослідження має спиратися на такі методологічні принципи, як: системність, інтегрованість, комплексність, адаптивність, цілорієнтування. Саме ці принципи діагностики обумовлюють формування відповідного її методичного забезпечення.

Оскільки традиційно діагностика розглядається як функція фінансового менеджменту і обов'язковий елемент механізму його забезпечення, вважаємо, що її методологія повинна бути адекватна логіці досліджуваного об'єкта. Це означає, що ефективність фінансового управління підприємством визначається вибором адекватних моделей стійкого розвитку фінансово-економічного потенціалу. Останнє можливо лише за умов формування єдиного узагальнюючого показника, який інтегрував би максимально різні складові стабільного фінансового стану і ураховував би галузеву специфіку підприємств торгівлі.

Саму процедуру інтегральної оцінки фінансово-економічного потенціалу підприємства торгівлі бачиться доцільним типізувати й розчленувати на низку самостійних етапів (рисунок).

Здійснення окремих етапів інтегральної оцінки фінансово-економічного потенціалу підприємства пов'язано з багатьма невирішеними проблемами. Це насамперед визначення системи оціночних показників і коефіцієнтів їхньої порівняльної значущості, а також ускладнення під час розробки обчислювального алгоритму.

Аналіз думок науковців щодо цієї проблеми [1-3] показав, що існує безліч методичних підходів до комплексної оцінки фінансового стану підприємств, але фахівці єдині в думці про те, що:

- для визначення інтегрального показника фінансового стану підприємства необхідний розрахунок індикаторів: фінансової стабільності, платоспроможності, ділової активності, рентабельності;

- фінансово-економічна оцінка потенціалу підприємств проводиться на підставі відносних показників (коефіцієнтів), що відображають наявність і використання фінансових ресурсів, склад і структуру джерел фінансування, стабільність положення підприємства на фондовому й товарному ринках;

- висновок про фінансовий стан підприємства робиться на основі порівняння його відносних коефіцієнтів з нормативними значеннями, середньо галузевими або середніми в конкуруючій групі.

Разом з тим, набір відносних показників, що застосовуються для оцінки фінансового стану підприємств не устоявся. З цієї причини пильної уваги й істотного удосконалення потребує формування оптимальної системи показників, яка б задовольняла потреби податкових органів, банків, акціонерів і партнерів підприємства по договірним від-

носином, а також найбільш точно і повно характеризувала фінансово-економічний потенціал підприємства.

Рисунок – Схема етапів проведення інтегральної оцінки фінансового стану підприємства торгівлі

Дослідження різних підходів до аналізу й оцінки фінансового стану підприємств торгівлі [2; 3] дозволило нам зупинити свій вибір на таких фінансових показниках, як коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{ПЛ}$), співвідношення власного і залученого капіталу ($K_{СВЗ}$), забезпеченості запасів власними оборотними коштами ($K_{ЗВК}$), оборотності поточних активів ($K_{ОПА}$) і рентабельності власного капіталу ($P_{ВК}$).

Запропонована система показників у економічному сенсі має однакову спрямованість і базується на даних публічної звітності під-

приємств. Ця вимога робить оцінку масовою, дозволяє контролювати зміни у фінансовому стані підприємства всіма учасниками економічного процесу. Вона також дозволяє оцінити результативність і об'єктивність самої методики інтегральної оцінки.

Розрахунок інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємств торгівлі пропонуємо здійснювати на підставі економіко-математичної моделі та попереднього встановлення рангової вагомості кожного з відібраних фінансових показників (експертним методом):

$$IIF_{FC} = \sum_{i=1}^n K_{ij} \times W_i, \quad (1)$$

де K_{ij} – i -й показник j -го підприємства; W_i – значущість відповідного показника в загальній оцінці підприємства, виражена в коефіцієнтах; n – кількість показників, прийнятих для оцінки фінансового стану.

Вузловим моментом створення моделі є визначення значущості показників-чинників. Експертна оцінка системи показників фахівцями показала, що майже 100 % експертів за значущістю під час визначення інтегральної оцінки фінансового стану поставили на перше місце рентабельність акціонерного капіталу (P_{AK}), на друге – оборотність поточних активів ($K_{ОПА}$), за іншими показниками думки розділилися.

Обробка економічної інформації й розрахунок показників економіко-математичної моделі виконані з використанням комп'ютерної техніки (програмний продукт MicroCal Origin 2.8) і отримані такі результати вагових значень коефіцієнтів: $P_{BK} = 0,40$; $K_{СВЗ} = 0,10$; $K_{ЗВК} = 0,08$; $K_{ПЛ} = 0,20$; $K_{ОПА} = 0,22$.

Отже, модель для інтегральної оцінки фінансового стану (IIF_{FC}) виглядає так:

$$IIF_{FC} = 0,4P_{BK} + 0,1K_{СВЗ} + 0,08K_{ЗВК} + 0,2K_{ПЛ} + 0,22K_{ОПА} . \quad (2)$$

Формула 2 є більш докладною модифікацією формули 1, запропонованою для визначення інтегрального показника фінансового стану підприємства. Останній рекомендується використовувати для диференціації підприємств на класи (вищий, перший, другий, третій й четвертий), відповідно до методики, викладеної Е. Н. Едроновою і Е. А. Мізіковським [1], і діагностики фінансового стану підприємств торгівлі.

Таблиця – Інтегральна оцінка фінансового стану підприємств роздрібної торгівлі м. Харкова

Назва підприємства	Клас підприємства		Характеристика класу підприємства
	Назва	Інтегральна оцінка у балах	
Тріада Карлус	вищий	24	Висока кредитоспроможність, абсолютно стійке фінансове становище – високий ступінь надійності. Досягнення пріоритетних цілей – посилення фінансової незалежності, підвищення обсягу продажу, прибутку
Світлячок Полюс+ Піраміда	перший	17-20	Висока платоспроможність і кредитоспроможність, підвищується використання в господарюванні нових технологій. Складаються умови для фінансового забезпечення пріоритетних видів діяльності
Юлія Фагот Грот	другий	16	Середній ступінь надійності, підприємство має доволі стійкий фінансовий стан, здійснює наміри проти вслякого роду ризиків, має гарні перспективи на поліпшення своєї майбутньої діяльності.
Світлана Лицар Зірка Гусарик	третій	15-11	У фінансовому становищі підприємства є ознаки напруженості. Підприємство ризиковане, кредитоспроможність обмежена. Фінансово не привабливе
Бембі Портал Дрон і К	четвертий	18-10	Підприємства підвищеного ризику, неплатоспроможні, знаходяться на межі банкрутства. Можливе застосування санації.

Апробація запропонованої методики діагностики фінансового стану проводилася за даними практичної діяльності 15 підприємств торгівлі м. Харкова за 2008 р. Результати дослідження наведено у таблиці.

Із таблиці видно, що з 15 досліджуваних підприємств у п'яти інтегральна оцінка перевищує середню з усієї сукупності, у трьох відповідає середній (другий клас) і у семи нижче середньої. Таким чином, найбільш привабливими, з точки зору стабільності фінансово-економічного потенціалу, є підприємства, що ввійшли до вищого та першого класу, менш привабливими, але достойними уваги є підприємства третього класу, а підприємства четвертого класу є майже банкрутами.

Слід зазначити, що інтегральну оцінку фінансового стану торговельних підприємств доцільніше проводити в динаміці. Якщо виявлено чітку тенденцію до погіршення інтегрального показника, то необхідним є застосування заходів, які сприятимуть підвищенню стійкості фінансово-економічного потенціалу торговельного підприємства

Висновки. Переваги даної методики інтегральної оцінки фінансового стану торговельних підприємств полягають у тому, що вона надає комплексну кількісну оцінку результатів діяльності, проста і доступна для розуміння, спирається на публічну звітність підприємства, може бути легко адаптована відповідно до високої динамічності економічних процесів. Окрім цього, вона дозволяє вести цілеспрямовану роботу з діагностики фінансово-економічного потенціалу підприємства і розробки заходів з покращення стану використання фінансових ресурсів, а саме: оптимізації структури капіталу підприємства, посилення ефективності використання власного капіталу та виробничих ресурсів, зменшення імобілізації власних оборотних коштів та ін.

Список літератури

1. Едророва, В. Н. Учет и анализ финансовых активов: акции, облигации, векселя [Текст] / В. Н. Едророва, Е.А. Мизиковский. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 434 с.
2. Сметанюк, О. А. До питання багатофакторної системи діагностики фінансового стану підприємства [Текст] / О. А. Сметанюк // Вісник Вінницького політехн. ін-ту. Сер. Економіка, менеджмент та екологія. – 2007. – № 3. – С. 34–41.
3. Азарова, А. О. Комплексне оцінювання фінансового стану підприємства [Текст] / А. О. Азарова, Л. Л. Леонтьєва // Вісник Вінницького політехн. ін-ту. Сер. Економіка, менеджмент та екологія. – 2005. – № 3. – С. 17–24.

Отримано 15.09.2009. ХДУХТ, Харків.

© Т.О. Сідорова, Н.Б. Капцена, Г.Г. Лисак, 2009.